

Niets is echt gebeurd

Ander werk van Joke van Vliet

Wanneer de herten komen (verhalen, 2022)

Joke van Vliet

Niets is echt gebeurd

Amsterdam · Antwerpen
Em. Querido's Uitgeverij B.V.
2025

De schrijver ontving voor het schrijven van dit boek een
werkbeurs van het Nederlands Letterenfonds.

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Deze uitgave kwam tot stand door bemiddeling van Sebes &
Bisseling Literary Agency te Amsterdam.

Copyright © 2025 Joke van Vliet

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of
openbaar gemaakt, in enige vorm of op welke wijze ook,
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van
Em. Querido's Uitgeverij bv, Weteringschans 259,
1017 xj Amsterdam. Ook tekst- en datamining van
deze uitgave is niet toegestaan zonder schriftelijke
toestemming van de uitgeverij.

Omslag Nanja Toebak
Omslagbeeld Jodie Griggs/Getty Images
Binnenwerk Perfect Service, Reeuwijk

ISBN 978 90 214 6142 7 / NUR 301
www.querido.nl

Inhoud

1	Daan	7
2	Moeder	13
3	Fluit	18
4	Viool	21
5	Vader	24
6	Camera	29
7	Duif	36
8	Don	43
9	Lift	53
10	Flat	62
11	Mandarijneenden	71
12	Bijzonder kind	78
13	Splinterend licht	86
14	Merel	94
15	Sterfhuis	107
16	Ring	120
17	Studio	133
18	Het bad	142
19	Zee	154
20	Lege stoel	165
21	De buurvrouw	186
22	De schilder	197
23	Gebak	206
24	De nieuwe mens	218
25	Vulkaan	224

I Daan

Daan staart in het diepe zwart van haar nieuwe werkelijkheid. Het laatste lichtpunt is als een uitdovende ster verdwenen. Een winderige dag, merkt ze aan het heen en weer bewegen van de flat. Dat soort dingen voelt ze nu, net als dat ze de zon kan horen en de sterren ruikt. Niets klopt nog van wat haar is geleerd. Er is geen onder en boven. Geen ver weg en dichtbij. Ze kan naar de telefoon op de bijzettafel graaien en toch niets aantreffen.

De tijd is verloren. Geen idee hoelang ze met haar handen in haar schoot zit. Handen die ze achteloos vertrouwde als instrumenten van haar verstand. Handen die ze nu nooit meer kan zien. Zelfs al wappert ze met haar vingers vlak voor haar open ogen. De vingers bewegen, maar het beeld is zwart.

In het trappenhuis dondert iemand een vuilniszak in de stortkoker, een diepe val van vier verdiepingen. De langgerekte schreeuw van een meeuw, verwarmingsbuizen kraken. Alles is extremer. Of haar overgebleven zintuigen nemen scherper waar. Vroeger was geluid een signaal om naar iets te kijken. Nu ze blind is, snapt ze pas hoeveel geruststelling het zichtbare biedt.

Hagel tikt tegen het raam. Het is gissen hoe groot de hagelstenen zijn, of het glas zal breken. Ze kan haar

hand uit het raam steken om ze te voelen, aan de slagkracht de omvang afmeten, maar het ijs zal smelten. Het heeft geen zin om de buitenwereld binnen te halen, de toenadering heeft haar niets gebracht. Het hagelt in haar hoofd. Herinneringen schieten als gekatapulteerde stenen haar kant op. Sommige langs zij, andere stevenen sterk uitvergroot op haar af. Met gebalde vuisten trommelt ze op de leuning. Het bonken helpt haar niet. Uit blindheid kun je niet vluchten.

De kat strijkt met zijn kop en hals tegen haar onderbeen. Hij is snel gewend in zijn nieuwe woning. Hier en nu, het beest houdt haar alert. Het heeft geen boodschap aan haar dwalingen. Niet lang geleden streek het met dezelfde pluizige kop tegen een ander been, het magere oude vrouwenbeen van haar bazin. Maar daar moet Daan niet aan terugdenken. Katten hebben geen moraal. Ze wrijven tegen mensen om met klieren hun territorium af te bakenen, een onzichtbaar netwerk van geursporen uit te zetten. Kopjes geven is niet bedoeld om haar te straffen.

‘Je hebt honger,’ zegt Daan en komt overeind. Haar nieuwe werkelijkheid verandert bij elke stap. Ze vertrouwt op de denkbeeldige kaart in haar hoofd die ze in de loop der jaren heeft uitgetekend dankzij het poetsen van de meubels, het stofzuigen van de tapijttegels, het afnemen van de plinten. Iedere aanraking blijkt achteraf nauwkeurig opgeslagen in die gedetailleerde plattegrond. Zonder met haar handen langs de muren te gaan vindt ze haar weg naar de keuken, de kale ruimte waar nog altijd de stemmen rondkaatsen. Wat hier is uitgesproken hoort ze nog.

Ze opent de koelkast om kou te voelen. Kilde tegen haar wangen en voorhoofd als tijdens een wandeling op een winterochtend met rijp op de takken, een ijslaag over de sloot, de zon net boven de horizon. De hele omgeving uitgedacht om zintuigen te prikkelen.

De kat is op de etensgeuren afgekomen en mauwt klaaglijk. Het scharminkel voedsel geven is het minste wat ze kan doen. Haar afschuwelijke daad kan ze niet ongedaan maken. Wat dat betreft is de tijd genadeloos. Lekkere hapjes moeten het leed verzachten. Haar hand vindt een geopend blikje sardientjes en ze kiepert het leeg in een kom. De kat smikkelt en spint. Wanneer ze probeert zijn uiterlijk op te roepen ziet ze niet de golvende staart, de puntige oren met het pluimpje en de groene onwereldse irissen, maar een vage schim. Alsof de kern van het dier slechts een samenraapsel is van alles wat een kat kan zijn.

Hoe snel ze vergeet! Nooit meer kan ze haar ogen opslaan om het geheugen bij te stellen. Dat het dier ook rossige vlekken had, een kruin op de flank. Of de ogen helemaal niet groen. Toch moet ze kalm blijven, aan haar bekentenis schaven. Dat de kat van de oude vrouw hier rondloopt doet haar verklaring geen goed.

Ineens stampen er buiten zware werkschoenen over de betonplaten langs het raam. Daan duikt omlaag, hoewel ze achter het gesloten gordijn voor passanten niet zichtbaar is. De voetstappen stoppen bij de voordeur. De bel ratelt. 'Is er iemand thuis?' hoort ze een mannenstem.

Haar lichaam deint in blindheid zonder horizon. Met beide handen op haar bovenbenen om zich aan de

vloer te verankeren fluistert ze zichzelf bemoedigend toe. 'Denk aan een boomstam. De stijve stam van een linde.'

De brievenbus kleppert, er ploft iets van gewicht op de mat. Even is het of ze uit zichzelf wegzweeft, haar oren suizen. Misschien zagen ze haar gebogen gestalte dwars door de gordijnstof. Dat moet wel. Ze zullen de ruit inslaan, haar arresteren en afvoeren, nog voor ze zelf iets van haar misdaad begrijpt. Ze heeft tijd nodig. Ze zal niet ontkennen dat ze schuldig is, maar een slecht mens?

In de hoop op een glimp, een kleine aanwijzing over wat er vlak voor haar neus gebeurt, knippert ze met haar ogen, maar alles blijft zwart. Een luide bons. Nogmaals de bel. Terugkerende voetstappen, een felle tik tegen het raam.

'Mevrouw Danaë den Dolen, bent u daar?'

'Het is te laat. Ik zal me niet verzetten,' mompelt ze en steekt haar handen in de lucht. De gebeurtenissen schuiven en draaien als fragmenten in een caleidoscoop. Er is geen kloppend beeld.

Ze hijgt als een dorstige hond, knijpt haar ogen dicht. Reflexen zijn niet zomaar afgeleerd. Een schot, een stoot met een wapenstok. Ieder moment kan het gebeurd zijn. Maar de voetstappen verdwijnen. Voorzichtig laat ze haar armen zakken, wantrouwig tegenover de teruggekeerde stilte. Onzeker schuifelt ze naar de voordeur. De plattegrond in haar hoofd kantelt en draait, tot die weer op zijn plek ligt en ze de indeling van de flat weer voor zich ziet. Op de mat vindt ze een dikke envelop. Papieren vol aantijgingen. Dit zijn haar laatste dagen of uren.

Ze kwakt de post op de plek waar ze de bijzettafel verwacht en zakt terug in de draaistoel met haar onderarmen op de leuning, haar voeten iets uit elkaar. Een klapperende wind jaagt rond de flat. Het hagelen is gestopt. De kamers voelen onwennig met het gescharrel, het spinnen en likken, het bonken van gewicht op de vensterbank. Tot het stil wordt en de kat waarschijnlijk in slaap is gevallen, niet verontrust over wat hij heeft gezien. Voor katten is slapen wezenlijker dan het leven zelf.

Met de doelmatigheid van een ziende steekt ze een peuk aan. De tabak knispert. Nicotine trekt via de luchtpijp in haar longen, het bloed, naar de lever en de nieren, het hart, uitwaaierend in de hersenen. Organen als pulserende, vloeiende massa's van dichte spierweefsels, tintelingen, zwellingen en spanningen. Er is geen rangorde meer. De buitenkant van huid, haren en oesterharde nagels is aan de binnenkant gelijk. En in dat lichaam zit ze gevangen.

Daan zakt weg in mijmeringen, vergeet haar lichaam, haar gewicht, de zwaartekracht en staart in het niets van haar blindheid. Amoebeachtige vormen komen los van de achtergrond en zweven als kometen met witte stofstaarten omlaag. De Melkweg is ook één grote misleiding, mensen staren massaal in het verleden. Licht doet er jaren over om het zonnestelsel te overbruggen. Waarom zou haar getuur in haar binnenwereld niet hetzelfde zijn?

Even vergeet ze haar blindheid en opent haar ogen, ziet Don met het kind op de bank in de kamer, op de achtergrond het brede raam met het uitzicht over de stad en het waterwingebied. De herinnering is een

scherpe diepdruk. *Zo was het, ja, zo was het.* Maar het is verbeelding. Van haar geliefden bestaan enkel echobeelden in haar hoofd. Haar ogen zijn open en het beeld is zwart. Alleen het grote niets en haar herinneringen.

2 Moeder

Ze had haar moeder altijd gezien als een wild dier in zijn natuurlijke omgeving. Zonder het te willen verstoren keek Daan ernaar. In de serre op de klapstoel voor het raam speelt haar moeder etudes op de fluit. Een kreukloze katoenen jurk, het gitzwarte haar over de schouders, het witte gezicht met de zalmroze wangen in het ochtendlicht. Ogen als koele bergmeren met de spiegeling van een asgrauwe lucht, iris-sen met een duister randje. Van een afstand zie je het niet, maar van dichtbij zuigt de diepte van haar blik je naar binnen.

Bij zonsopgang ademt ze haar longen vol, blaast haar muziekstuk in één langgerekte adem uit tot het schemert. Dan bereidt ze een maaltijd, staart dromerig in de walm van een droogkokende pan. Tijdens het avondeten kun je aan haar oogbewegingen zien dat de melodieën in haar hoofd doorgaan.

De enige die haar mag storen is de spierwitte poes Babushka, die geruisloos rond haar benen draait. Zonder haar spel te onderbreken aait ze het dier met de vleug van de vacht mee, de enkele beweging afge-maakt tot de staartpunt. Maar zelfs de poes weet dat het na die liefkozing klaar is, en Daan, die op minder dan een aai kan rekenen, gaat uit school niet naar huis

maar naar de fotostudio van haar vader om hem te helpen.

Zijn pand is een massief bakstenen blok in een woonwijk. Met de raamloze voorgevel lijkt het een middeleeuwse burcht, de belettering fragiel als rijstpapier op de pui, de deureklopper met de leeuwenkop zo roestig dat die aan je hand afgeeft wanneer je ermee roffelt. De linde voor het gebouw is een lijvige boom met de kruin hoog boven het platte dak. De stam met schorsruggen en knobbels aan één zijde zwart van de folteringen van de wind die op koude dagen tussen de gevels jaagt, aan de andere kant juist licht en droog.

De studio met zijn diepzwarte muren en plafond is een wereld in een wereld. Daglicht komt er zelden. Haar overgrootvader verbouwde de garage in 1888 tot fotostudio, hetzelfde jaar waarin de Kodak met rolfilm op de markt kwam. Een antiek exemplaar daarvan bewaart haar vader in de vitrine. Soms mag Daan het toestel vasthouden. 'Fotografie is een diepe manier van liefhebben,' zegt haar vader. Haastig zet hij de box terug in de kast en sluit de glazen deur.

Met zijn kromme rug, beweeglijke armen, schuifelende voeten, grote neus en dunne haar dat als een sluier rond zijn gezicht hangt, scharrelt hij tussen statieven, camera's en flitsers – een grijze uil, met pientere nachtogen. Soms roept hij *oehoe* vanuit de donkere kamer wanneer de afdrukken hem bevallen. Meestal zwijgt hij.

Wanneer iemand de voordeur opent, trekt er een lange reep licht over de plankenvloer, als een schicht weer verdwenen zodra de deur sluit. Even de schilde-

ring van de vulkaan uitgelicht die haar overgrootvader als achtergrond voor zijn portretten gebruikte. Klanten poseerden voor de reproductie van de Etna in hun mooiste kleding, alsof ze voor de echte vulkaan stonden. Nu is dat ouderwets. De mensen reizen naar Sicilië of Napels en maken zelf foto's met hun eigen camera.

Toen Daan klein was, speelde ze aan de voet van de schildering met het ballerinapopje van haar moeder, een teer popje van porselein. Ze streelde het lijfje, de tutu, het gezicht met de verbaasde groene ogen. Van de satijnen spitzen kon ze de bandjes echt loshalen, de linten om de enkels kruisen en strikken. Met feeërieke sprongen liet ze het over de rand van de vulkaan dansen. Tegen de achtergrond van magma en rookwolken leek het danseresje extra kwetsbaar. 'Een mens moet altijd op zoek naar schoonheid,' zei haar moeder toen ze haar het popje gaf. 'De rest doet er niet toe.'

Daan weet precies welke taken ze moet uitvoeren. Ze vult negatiefhouders, bergt stroken celluloid in insteekhoezen en veegt de vloer na iedere sessie. Met een oude lap poetst ze de spiegels waarin modellen hun wulpse blikken oefenen, hun oogharen met mascara verven, de sticks over hun lippen laten glijden, zoenbewegingen maken en lachen. Ondertussen zorgt ze ervoor dat ze zelf onzichtbaar is. 'Een fotograaf mag nooit opvallen,' zegt haar vader, 'dat leidt maar af.' Zelfs wanneer ze in de spiegel kijkt, ziet ze haar eigen beeltenis niet. Zo onzichtbaar is ze. Toch weet ze van haar starre oog, die lelijke onbeweeglijke bol in haar

smalle gezicht, dat dwaze luie oog dat vertraagd het goede oog volgt als een lamlendig, ziekelijk kind. Met beide ogen kan ze goed zien, maar in de loop der jaren heeft ze geleerd om de blikken van de mensen te mijden.

Hele dagen werkt ze in de studio, gaat pas naar buiten wanneer het donker is. Op tijdstippen waarop andere gezinnen een spelletje doen of gezellig voor de tv zitten, giet zij de tonnen chemicaliën in de afvoerput leeg. Zuigend verdwijnt het goedje in het riool, waarna het borrelend en sissend weer omhoogkomt. Dan denkt ze aan haar moeder, die nooit in het 'donkere hol' komt. Ook al smeekt haar vader haar om voor hem te poseren. Ze weigert iedere lens die op haar is gericht. 'Laat mij maar in de tijd,' zegt ze. 'Fotografie is geschiedenis, terwijl muziek in het moment is.'

Zo gaat het leven, tot de bewuste dag waarop haar moeder plots in haar hemelsblauwe jurk naar de studio komt en zomaar voor de schildering van de Etna gaat staan. 'Alsof ik op een verre reis ben,' lacht ze. Vader danst van geluk, versleept het wijdbenige statief met de camera en plaatst de flitsers met softboxen, gridlampen en reflectieschermen om haar heen alsof het een nieuw in te richten zonnestelsel betreft. Daan klimt op de houten stoel, bungelend met haar voeten boven de vloer om het schouwspel te bekijken.

Met de luxmeter meet haar vader de lichtgevoeligheid, schuift de 4x5 inch-houder in de achterwand van de balgcamera, klimt op de stoof, verdwijnt onder de zwarte lap, zijn duim gereed op de ontspanner. Haar moeder leunt met een elleboog op de sokkel en tuurt

in de lens, roerloos alsof ze al een foto is. Het is of ze eindelijk in het decor van haar leven staat, zo past de vulkaan bij haar.

De instellichten doven. Kort is ze als nabeeld te zien, tot alles verzinkt in een diepzwart universum. In de ruimte klinkt een spookachtig gekrijs en geblaas. Daan twijfelt of haar moeder er nog staat. Met een knal ontladen de flitsbuizen. Haar gezicht in driekwart uitgelicht, haren als bliksemschichten, huid als opgloeiende lava. Haar ogen zuigen al het zichtbare op, het lijkt of ze uit zichzelf is verdwenen. Tegelijk een tere uitdrukking op haar gezicht, een gelukzalige trek rond haar mond, haar lippen geopend als op het punt een geheim te delen.

In de ontlading van licht heeft Daan een beeldschoone moeder gezien, en hoewel ze niet de volheid van de openbaring bevat, beseft ze wel dat ze haar kwijt is. Het gelige licht zet de tijd weer in beweging, haar pose valt als een uitgebloeide tulp uiteen. De studio ruikt naar verbrande stofdeeltjes. Wanneer haar vader onder het doek vandaan komt is zijn gezicht betraand. De volgende dag is haar moeder vertrokken.